

Nigel Shakespear

STABILIT în ROMÂNIA

... unde orice e posibil, totul e imposibil
și nimic nu e ceea ce pare a fi

Traducere din limba engleză și note de
Adelina Băleanu

NIGEL SHAKESPEAR este un activist britanic care a trăit mare parte din viață în străinătate. Primul său contact cu Europa de Est a fost în timpul Războiului Rece, când a făcut parte din Armata Marii Britanii. Ulterior, a locuit un timp în Rusia în anii 1990, înainte de a începe să lucreze în cadrul programelor finanțate de Uniunea Europeană pentru zona Europei de Est.

În perioada 2003 – 2013, s-a stabilit în România, colaborând cu guvernul român pe proiecte pentru integrarea romilor în societate și îmbunătățirea condițiilor de viață ale acestora. Cu acest prilej, a călătorit prin toată țara, descoperind mentalitățile și obiceiurile din diverse zone ale României.

Fascinat de această țară a contrastelor și motivat de dorința localnicilor de a-i afla mereu părerea despre România, a hotărât să intervieveze mai mulți străini care s-au stabilit aici din diverse motive. Astfel, a ajuns să se aventureze într-o călătorie plină de întâmplări prin Transilvania, Maramureș și Banat. Interviurile, luate în perioada noiembrie 2011 – octombrie 2012, oferă o perspectivă amplă asupra României, surprinzând poveștile de viață ale mai multor străini, care au ajuns să iubească țara, cu toate aspectele ei, bune sau rele.

Cuprins

Introducere.....	xiii
Walter Friedl	1
Frans Brinkman.....	11
Jerelyn Taubert	22
Mike Ormsby.....	33
Egle Chisiu.....	42
Andrew Littauer	49
Franco Aloisio	59
Colin Shaw	67
Nancy Rice.....	75
Judy și Spike Faint.....	82
Sonia van Zee.....	94
Rupert Wolfe-Murray.....	102
Ricardo Alcaine	111
Peter Hurley – Drumul lung spre Cimitirul Vesel.....	117
Peter Hurley	128
Contele Tibor Kálnoky.....	138
Leslie Hawke	148
Andrew Begg.....	154
Rob Rosinga.....	164
Anne Arthur.....	172
Ian Tilling	179
Liria Themo	189

Scott Eastman	200
Jonas Schäfer	208
Paul Davies	219
Carolyn Litchfield	232
Craig Turp	243
Krishan George	249
Charles Bell	262
Greg Helm	268
La Holbav cu Greg Helm	279
Pietro Elisei	286
Johan Bouman	297
Israela Vodovoz	307
Duncan Ridgley	316
Gianluca Falco	328
John Ketchum	333
Italo De Michelis	343
Phillip O'Ceallaigh	353
Ce pierzi dacă părăsești România	363
Datele de contact ale intervievaților	369

Introducere

Omnia mutantur, nihil interit

Nimic nu se pierde, totul se transformă.

Ovidiu

Introducere

Într-o zi ploioasă de mai, treceam pe High Street din Finchley prin dreptul unei asociații de caritate care colecta ajutoare pentru România. Am intrat și fata de-acolo a scos din sertar un pliant vechi, care arăta cum contribuia organizația lor la mult dorita bunăstare. La fel ca alte organizații caritabile britanice, acesta era tot un magazin plin cu cărți, haine și obiecte artizanale tip *Going for a Song*¹. În afară de scop, altceva special nu avea. Nu-mi pot imagina că londonezii aflați în trecere pe acolo se gândeau prea mult la scop – ei căutau chilipiruri. Dar de ce se întâmpla asta?

Un răspuns scurt e că organizația fusese creată la începutul anilor 1990, atunci când sute de asociații au răspuns unei nevoi urgente de a veni în ajutor în perioada postceaușistă. Așa s-a ajuns la situația paradoxală că încă mai există asociații caritabile britanice care se ocupă de bunăstarea unei alte țări din comunitatea europeană.

Românii au sentimentul că sunt diferiți și că trăiesc într-o țară diferită. Așa și este. E clar că fiecare țară are calitățile ei

¹ Piață de vechituri din Londra unde se cântă muzică live; se ține în prima sâmbătă a fiecărei luni, într-un loc central aflat la zece minute de Podul Londrei.

unice, însă această țară și oamenii ei te incită. Nu poți să rămâi indiferent sau imobil. Te împinge să reacționezi.

Străinii din Vest și din Est au trecut timp de milenii peste aceste locuri, prin această țară numită România. Poetul Ovidiu, exilat de Imperiul Roman la Marea Neagră, a murit în mizerie la Tomis – acum Constanța –, în anul 17 d.H. Astăzi, situația unui străin, mai ales a unui vestic, e privilegiată, dar și restricționată. Privilegiată, pentru că cei mai mulți dintre noi suntem tratați cu amabilitate; restricționată, pentru că România e ca o fântână adâncă, greu de sondat pentru un străin.

„Oricând ne-ar putea întrece“, îmi spunea un vestic cu experiență. Cu siguranță, au știut să-și joace inteligent șansele în vremurile de glorie ale URSS, iar unii cred că au reușit la fel și cu Uniunea Europeană în ultimii zece ani.² Este o țară obișnuită să trateze cu puterile străine și cu reprezentanții lor.

Pot să fie și cei mai duri critici la adresa lor înșiși. Românii se acuză „de lipsă de civilizație și respect, de manifestare a frustrărilor, de o lume a exceselor“. Ei singuri se denigrează, ca acel român care scria pe Trip Advisor că bulgarii ar fi „un pic mai civilizați și mai descuiați la minte decât noi“. În timp ce sunt absorbiți de această introspecție, par că se autoflagelează – e o isterie românească, este de părere o bine-cunoscută scriitoare, reîntoarsă la anomalia vieții din România după un timp îndelungat petrecut în străinătate. E o confirmare a laturii mohorâte a vieții de aici, care riscă să umbrească sclipirile de speranță.

² Vezi David Floyd, *Rumania Russia's Dissident Ally*, ed. Frederick A. Praeger, 1965 și Tom Gallagher, *Romania and the European Union: How the Weak Vanquished the Strong*, Manchester University Press, 2009. (N. a.)

M-am dus să lucrez acolo ca un englez neintegrat în societatea românească și care vede lucrurile din afară, și am găsit o țară cu caracter, diferită de anonimatul societăților de consum dezvoltate. De la prima mea noapte de la Hanul lui Manuc din București, în 1996, m-au surprins contradicții și ciudățenii de neînțeles, deși unele nu atât de greu de explicat, ca tânăra care a bătut la ușa mea în miez de noapte, pentru un foc. În anii 1990, eram întrebat tot timpul „Ce crezi despre țara noastră?“. Cu vremea, întrebarea a dispărut, în formularea ei concretă, dar eu am continuat să caut un răspuns.

Am lucrat pentru administrația publică pe proiecte sociale finanțate de UE, mai ales pentru comunitățile de romi (cărora li se mai spune și țigani), dar beneficiile reale pentru comunitățile lor n-au fost ușor de observat. Implicarea în așa-numitele proiecte cu fonduri structurale era ca vâslitul în Delta Dunării – lent și mâlos. Proiectele sunt o sursă facilă de bani și de materiale, manipulate după scopurile ascunse ale unora. Petreceam mare parte din timp analizând cine și ce vrea; una vedeam, alta primeam. Blocaje neprevăzute apăreau la tot pasul. Așteptările dispăreau în neant, lăsând în urmă deziluzie și cinism. Cu siguranță, românii erau mai bine antrenați să facă față acestor situații, dar pentru mine mediul a devenit descurajant. În contrast cu lumea problematică în care trebuia să lucrăm, excepțiile notabile erau doar tinerii mei colegi bine instruiți.

Birocrația e dureroasă oriunde ar fi, iar România își ia porția ei însemnată de suferință. Ca să poți să realizezi ceva, ai nevoie de multă energie sau de prieteni buni. Îți ia două ore și jumătate și 37 de semnături ca să deschizi un cont în bancă. Funcționarii din administrație nu au, de cele mai multe ori, soluții pentru probleme. Opt telefoane la diferite persoane din

administrația locală, toate pentru a rezolva o singură problemă comunitară, l-au făcut odată pe un prieten al meu să renunțe. Uneori, e bine să te întorci a doua zi, pentru că s-ar putea rezolva mai ușor dacă găsești o altă persoană cu care să discuți.

Auzisem despre corupție, deși am trăit ferit de ea. Soția mea a cunoscut o fostă profesoară, Cristina, care ajunsese să cerșească în fața magazinului de cartier și pe care am rugat-o să ne învețe limba română. Ea ne-a spus despre locul unde trăia și despre viața grea pe care o ducea. Ne-a povestit o întâmplare pe care nu a uitat-o niciodată, când a dus-o pe nepoata ei, care sângera abundant din cauza unei tăieturi, la Spitalul de Urgență. Fusese nevoită să strige tare în spital că n-are bani, ca în final să apară un doctor indian și să-i coasă fetei rana, cu 36 de copci. În iunie 2010, Evenimentul Zilei făcuse o investigație jurnalistică referitoare la mita pe care ar trebui s-o dea un om pentru a supraviețui în România: aproximativ 20.000 de euro – pentru întreaga viață. Fără banii pe care ar trebui să-i scoți din buzunar pentru a obține un post de profesor, avocat sau doctor, despre care Cristina avea, de asemenea, unele idei. Salariile sunt mici și majoritatea oamenilor nu o duc bine; cu toate astea, se găsesc bani atunci când e nevoie. Economia subterană a rămas un mister pentru mine.

Consensul se obține greu, iar stilul cel mai răspândit e disputa. O privire scurtă asupra lumii politice arată că politicienii sunt extrem de agresivi și caută permanent să se distrugă unii pe alții. Ar putea fi doar un joc de fațadă, fiindcă un secretar de stat îmi spunea odată că partidele politice sunt cele mai conservatoare instituții din țară și că toate ar fi o apă și-ün păământ. În partidul lui erau puține șanse să promovezi pe merit. Trebuia să plătești ca să avansezi. Cu cât plătești mai mult, cu

atât primești un rol mai mare. Plătești pentru poziție și îți iei banii înapoi când vii la putere. Intri în politică pentru a face bani. Politica nu e condusă de ideologie, ci se formează în jurul cercurilor de interese.

Herta Müller, scriitoarea de origine română și laureată a Premiului Nobel pentru literatură, nu a folosit în cărțile ei cuvinte prea frumoase atunci când a pomenit de locurile natale. A criticat și UE pentru că nu a acordat o atenție mai mare trecutului comunist al noilor state membre. A fost primită cu brațele deschise la București în septembrie 2010 și a fost întrebată dacă îi place ceva în România. Răspunsul ei – îi plac niște oameni extraordinari, care îi sunt prieteni, și, dacă ar fi mai mulți oameni ca aceștia în România, lucrurile ar merge mai bine – sugerează că nu și-a schimbat sentimentele.³ Scriitoarea a fost mereu în conflict cu Securitatea, iar după ce a părăsit țara, a rămas de neclintit față de succesorii acesteia.

Teama de autoritățile statului încă persistă. În 2009, am întâlnit o femeie care, în anii 1980, fusese chemată la Securitate, într-o perioadă în care se făceau recrutări pe bandă. Înceau să o determine să-și toarne colegii. I-a refuzat spunând că nu era potrivită pentru această muncă, dar a fost obligată să semneze o declarație că nu va spune niciodată, nimănui despre acea discuție. Ea a spus părinților, iar mama ei își face griji pentru asta și în ziua de azi.

Mama ei – o doamnă elegantă, cu trăsături rafinate și cu părul prins frumos la spate. Își amintea bine perioada interbelică, rememora vremurile cu cai și trăsură, când oamenii aveau purtări alese și bărbații purtau mănuși și bastoane. Era în esență un

³ Ziarul *Adevărul*, septembrie 2010. (N. a.)

reprezentant al burgheziei locale, marcat de trecerea vremii. Ea și fiica ei repetau întruna că nu puteau să aibă încredere în oameni. Oricum, spunea ea, purtarea nemților, care au venit în 1941, a fost ireproșabilă în comparație cu cea a rușilor, care le-au furat obiectele de preț și au violat femeile în fața copiilor. Pe măsură ce orele după-amiezii treceau, doamna era tot mai volubilă, dar, la un moment dat, mi-a cerut să nu spun nimănui că am stat de vorbă cu ea, ca și când Securitatea ar continua să fie omniprezentă. Mai târziu, am întrebat-o dacă era adevărat. „Zvonurile spun că da“, mi-a răspuns ea prudentă. Pentru siguranța lor, cele două femei blocau ușa dinspre stradă cu un drug greu de oțel.

România de azi reflectă istoria poporului de peste secole, precum și de la nașterea statului, în secolul al XIX-lea. Moștenirea comunistă nu poate fi făcută în totalitate responsabilă pentru felul în care merg sau nu merg lucrurile, dar are o influență puternică. În spatele spectacolului politic se află o rețea obscură de persoane influente, o pătură de agenți ai puterii formată din elitele comuniste, care după 1989 n-au intenționat niciodată să cedeze puterea.

M-am dus în 2011 la Muzeul Țăranului Român să văd o expoziție organizată de Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, care e condus de un președinte executiv numit de premier. Erau expuse fotografii de la săpături arheologice de pe tot teritoriul țării, unde se vedeau corpurile oamenilor uciși la sfârșitul anilor 1940 și începutul anilor 1950. Pe un pedestal situat în mijlocul sălii era așezat un steag românesc mare, pe care se afla o cruce de lemn. Nu exista nicio mențiune despre represaliile care au continuat până în 1989. Poate se află în altă parte. Există organizații care se ocupă cu dezvăluirea adevărului, dar mai întâi trebuie

ca elita aflată la conducere să plece de la putere, pentru a se putea face o reală conciliere cu trecutul. Pentru moment, cei care au autorizat, au organizat sau au participat la hărțuire și reprimare sunt încă bine protejați.⁴

Mi-a atras atenția expresia *tardo comunismo* (comunism târziu) – am auzit-o la unul dintre intervievați – care mi-a evocat persistența trecutului, împreună cu impresia că există ceva ascuns sub covor. Asta m-a ajutat să-mi explic impresiile proprii și să înțeleg de unde vine tensiunea care persistă în țară. Contrastul cu Europa de Vest, de unde provin, și cu societatea bine organizată în care am crescut, m-au adus în dezacord cu acest spațiu.

Cu timpul, m-am mai obișnuit cu felul în care stau lucrurile aici, dar am început să caut un antidot pentru frustrare și pesimism. L-am găsit în ospitalitatea și în umorul prietenilor și colegilor români, în ironia și în hazul pe care îl fac pe seama absurdităților vieții; în capacitatea lor de a se bucura de viață și în toți cei care muncesc altruist pentru alții. Mulți dintre cunoscuți au un trai obișnuit, sunt oameni extraordinari și sufletești. Viața a fost grea pentru ei. „Nu e ușor să te fi născut în România“, mi-a spus odată un doctor renumit de aici. Evident exagerând, altcineva mi-a spus într-o zi: „Dacă ar trebui să înfrunți ceea ce îndurăm noi, ai fi la fel ca noi“. Oamenii și-au creat mecanisme de adaptare.

Poți cumpăra cărți ilustrate despre această țară, cu imagini frumoase, singulare, neobișnuite, dar eu m-am întrebat cum aș putea prezenta o imagine mai autentică a locurilor, care să

⁴ În februarie 2016, Alexandru Vișinescu, fostul comandant al Penitenciarului Râmnicu Sărat între anii 1956 și 1963, a fost condamnat definitiv la 20 de ani de închisoare cu executare, pentru săvârșirea de infracțiuni contra umanității, în legătură cu abuzurile exercitate asupra deținuților politici. (N. red.)